

remekeink ilyen hivatott műfordító költői és méltó tolmácsolásban kerülnek a külföld elé.

Mindhárom fordítás előtt rövid bevezetés jellemzi a műalkotást s magát az alkotó géniust. Ezek azonban túlságosan vázlatosak ahhoz, hogy ami nekünk érthető, sőt szép, az idegen olvasónak is megfeleljenek.

NAGY ISTVÁN.

Széchenyi napjai. gróf Széchenyi István élete és életműve időrendben. Szerkesztette Csery-Clauser Mihály. Budapest, é. n. 8.-r. 190 l.

Nagyjainkról nem egyszer kaptunk már hamis — mert szubjektív — képet. Az utóbbi két évtized vívmánya, hogy műveikből vett antológiák, breviáriumok, kivonatok útján ők maguk szólnak hozzánk. Az egyéniségükről így kapott kép hitelessége sem mindig meggyőző, mert majd minden ember nyilatkozataiban lehet a legellentétebb felfogás alátámasztására szolgáló bizonyítékokat találni, főleg, ha nem egész életművüket tartjuk szemünk előtt, hanem csak kiragadott törmelékeket. Igen jó példa erre Petőfi alakja. Mégis ezek az illető műveiből vett, gyakran összekötő szöveggel ellátott idézetgyűjtemények közelebb hozzák, emberibbé teszik a felidézettnek az alakját.

Széchenyi alakja még ma is inkább fogalom, mint konkrét valóság az átlagember számára. Naplóinak pompás kiadását az idegen nyelvű szöveg elzárja a nagyközönség előtt, aki pedig ezzel is megbirkózik, az megrettenve torpan meg a jóakarató, de szerencsétlenkezű Tasner Antalnak eljárása előtt. Az a Széchenyi, aki Tasner törlései után a Naplók nyomán felrélik előttünk, az ideg orvos szakszerű magyarázatai nélkül alig érthető. Az ember, az érző, dobogó, mindent megértő szív ott lüktet a kitörölt sorokban. Ha egyszer sikerül ezeket az olvashatatlaná nyomorított szavakat esetleg röntgensugárral kisillabizálni, akkor meg fogjuk ismerni az *igazi*, bevallott, de emberi hibáival együtt is annyira rokonszenves Széchenyit.

Addig is, amíg ez a vágy valóra válik, szívesen kell köszöntení minden olyan kezdeményezést, amely a legnagyobb magyar alakját közelebb viszi a nagyközönséghez. Éppen ezért örömmel és őszinte várakozással vettük kézbe Csery-Clauser Mihálynak Széchenyi Istvánról szerkesztett breviáriumát. A könyv azonban távolról sem elégíti ki várakozásunkat. A kötet minden során, a laza összekötő szövegen valami hevenyészettség ömlik el, a gondos, elmélyedő munkának teljes hiánya. Valami megmagyarázhatatlan tvrszerűtlenség vonul végig az egész könyvön: a mellékest kétszer is említi, a fontosról nem szól.

Egész sereg durva tárgyi tévedést is ki kell igazítanunk. A Széchenyi említette Olympos nem az „antik világ csúcsa”, mint Clauser írja (26. l.), hanem — ha figyelmesebben elolvasta volna Viszota pompás bevezetését, azonnal látta volna, — egy kis-ázsiai hasonlónévű hegy. Wesselényiről hol azt írja, hogy 1820-ban ísmerte meg Debrecenben, (30. l.) hol pedig 1821. aug. 1-én Zsibón (36. l.). A két adat közül csak az egyik lehet helyes: az előbbi. Egy helyen (41. l.) hatásos fordulattal azt írja, hogy 1823-ban lépett ki katonai szolgálatból, holott még a gyermekek is tudják, hogy híres akadémiai megajánlását huszárkapitányi egyenruhában tette. Persze, mert 1826. aug. 1-én mondott le katonai rangjáról, akkor olvassuk naplójában: „Először jelentem meg polgári ruhában.” Érdekes, hogy ezt a mondatot Clauser is idézi. (54. l.) Az sem igaz, hogy Széchenyi 1819. augusztus 3-án pillantja meg Crescence-t. (29. l.) A bármelyik Széchenyi-életrajzból könnyen ellenőrizhető igazság az, hogy Seilern Crescence és Széchenyi korábban ismerték egymást, sőt a lány vonzódott Széchenyihez, ez azonban akkor sógornőjéért égett. (Friedreich István: *gróf Széchenyi István élete*, Bp. 1915. 118. l.) De azért az 1819. augusztus 3. dátum is nevezetes: ekkor ment Crescence gróf Zichy Károlyhoz férjhez.

Tárgyi tévedések mellett egy csomó kevésbé súlyos, inkább csak komikus Leiter Jakab fordul elő: az előkelően hangzó Georg Károlyis Mayerhoff-csarnok (116. l.) nem más, mint Károlyi György gróf Üllői-úti majorja. Az 1838.-i árvíz után, április elsején azt olvassuk Clauser fordításában: „A főherceg... nekem azt üzeni: nem tudna látni.” (118. l.) Halványan emlékezve a szövegre, éltünk a gyanúporrel, utána néztünk az eredeti mondatnak, (Napló V. k. 175. l.) s akkor láttuk, hogy Clauser az: „er könnte mich nicht sehen” kifejezést fordította így, elfelejtve, hogy a német feltételes mód ebben az esetben a függő beszéd kifejezésére szolgál. A mondat helyes értelme tehát: a nádor „azt üzeni: nem tudja fogadni”. Máskor még magyartalan a fordítás: „haladok, míg össze nem esek”. (152. l.) Amikor Deákról azt mondja a naplóban, hogy „höher”, akkor nem azt akarja vele kifejezni, hogy mindenkinél magasabb (124. l.), hiszen jól tudjuk, hogy Deák termete a közepesnél is majdnem alacsonyabb, inkább köpcös volt, hanem azt, hogy „nagyobb, mint a többiek”. A németben tudvalevőleg a „gross” melléknév tejezi ki a testi magasságot, a „hoch” pedig kiemelkedést, lelki tulajdonságot jelöl. Különben is valakit azért, mert magasabb, nem üldöznek, márpedig a Napló idevágó mondata így hanzik: *Deak* höher, wie die andern; wird deshalb schon verfolgt. (Napló, IV. k. 610. l.) Amikor pedig a 104. oldalon azt írja, hogy: „A szardiniai király nevét viselő 5-ik császári királyi lovasezred tisztikarának levele Széchenyi Istvánhoz Majlandból”, akkor feledni, vagy éppen nem

tudni látszik, hogy Majland magyarul Milánó. Ez a város csak ezen a néven ismeretes, a német neve legtöbb magyar ember számára semmit sem mond.

Gyakori, hogy jelentéktelen eseteket feleslegesen magyaráz meg, de gyakoribb, hogy még a művelt ember számára is ismeretlen adatok megmagyarázatlanul maradnak. Így, amikor Széchenyi Eötvösre hivatkozik mint elrettentő példára, említenie kellett volna, hogy ez nem báró Eötvös József, a híres regényíró, hanem Eötvös Ignác, az író édes apja volt, aki a kormány kritikátlan kiszolgálásával tette magát népszerűtlenné. (77. l.) A magyar reprezentációról szólva meg kellett volna magyarázni ezt a fontos közjogi fogalmat, mint általában a nagyközönség számára készült könyvben sokkal több magyarázó jegyzetnek kellene lennie.

Azt is fájlnunk kell, hogy az összeállító jelentéktelen mozzanatokat gyakran egy-egy összefüggéstelenül kiszakított mondatban vet oda, ugyanakkor azonban fontos dolgokról mélyen hallgat. Így Széchenyi külföldi útjai kapcsán hangsúllyal és ismételten emlegeti az ő életművében mégis csak jelentéktelen selyemhernyó-tenyésztést, ugyanakkor azonban nem említi pompás, s azóta is megvalósulásra váró csatornázási terveit. Az antológiából általában hiányzik az összefüggés és a légüres térben lógó mondatok inkább akadályozzák, mint elősegítik a megértést.

Clauser célja az, hogy Széchenyit beszéltesse. De erről gyakran elfelejtkezik, s maga lendül szólásnak. Nagy hibája, hogy ilyenkor nem egyszer patetikussá dagad, — ez illik legkevésbé a legnagyobb magyar egyéniségéhez. Legyen végre egyszer szabály, hogy olyan nagy emberhez mint Széchenyi, minden magyarnak megoldott sarukkal szabad csak közelednie, tehát annak, aki vele foglalkozik, nemcsak magának kellene felemelkednie hőse szellemi szintjéhez, hanem olvasóit, a magát reábizó nagyközönséget is hozzá kellene felemelnie. Clauser, amint a felsorolt és még hosszúra nyújtható kifogásokból kitűnik, itt véti el a dolgát: Széchenyit szállítja le olvasóközönségéhez, de ezzel meg is hamisítja. Aki pedig nagy alakjainkat nem a kellő tisztelettel közelíti meg, hanem felületesen összeállított könyvek lapjain keresztül hamis fényben mutatja be, az hibázik nemcsak a történelmi egyéniség, hanem a szellemileg kiszolgáltatott nagyközönség ellen is.

DANKÓ ISTVÁN.